

Een geleidelijke revolutie

De avond van de twaalfde november 1956 was volgens Martin Luther King: "... a night in which the light of hope was about to fade away and the lamp of faith about to flicker."¹

De busboycot die de zwarte bevolking van Montgomery in Alabama toen al bijna een jaar had volgehouden werd namelijk door een gerechtelijk verbod bedreigd. Op 13 november werd inderdaad het zogenaamde "car pool" systeem verboden, waarmee de zwarten geprobeerd hadden zich te behelpen. Tegelijk echter kwam uit Washington het bericht dat het Hoogerechtshof de rassenscheiding bij het openbaar stadsvervoer ongrondwettig verklaarde. Volgens King was dit de beslissende wending in de al maanden slepende actie. De boycot was een succes geworden. Een verheugde zwarte riep uit: "God Almighty has spoken from Washington, D.C."² De negen Hoge Rechters van de Verenigde Staten werden op die manier buitensporig opgehemeld. Montgomery was een goed voorbeeld van de manier waarop het Hoogerechtshof de acties van de zwarte burgerrechtenbeweging kon steunen. Volgens Bayard Rustin was die steun essentieel; als de rechters in 1954 rassenscheiding in het openbaar onderwijs niet ongrondwettig hadden verklaard, dan was er in Montgomery geen busboycot geweest en had King de kans niet gekregen om zo'n belangrijk zwartenleider te worden.³

Dat lijkt teveel eer. Toch is het Hoogerechtshof in een machtige positie, omdat dit rechtscollege bevoegd is om wetten op hun grondwettigheid te beoordelen. Deze bevoegdheid wordt aangeduid met de term "judicial review". Een uitspraak van de rechters vormt zo de "Supreme law of the land"; met enige overdrijving stelde rechter Hughes eens: "The Constitution is what the judges say it is." Het ontzag voor de grondwet wordt zo omgezet in respect voor de rechters. Zij kunnen zich

vrijwillig beperken in de uitoefening van hun bevoegdheden. Deze houding wordt "judicial restraint" genoemd. Ze kunnen echter ook actief ingrijpen om de principes van de grondwet te verdedigen; zo'n beleid wordt met "judicial activism" aangeduid. Hierbij worden ze niet gehinderd door zorg om verkiezingen, want de rechters worden door de president benoemd en zitten bij goed gedrag voor het leven. Controle op hun uitspraken is moeilijk. Rechter Harlan F. Stone zei daarover: "The only check upon our own exercise of power is our own sense of self-restraint." Dit heeft aanleiding gegeven tot sombere gedachten over het a-democratische karakter van het Hof. Aan de andere kant kunnen de rechters worden beschouwd als beschermheren van een minderheid tegen de grillen van een tyrannieke meerderheid, belichaamd in Congres en president. De rechters zijn dan de hoeders van de democratie.

Deze discussie wordt sterk bepaald door de resultaten die met "judicial review" worden bereikt. Daarin zijn verschillende trends zichtbaar. In de vorige eeuw gebruikten de rechters hun bevoegdheid om de rechten der staten te garanderen. Later werd met de grondwet in de hand het eigendom beschermd. Hiermee werd "big business" bevoordeeld; het Hof gold tot in de jaren dertig als beschermengel van de Amerikaanse zakenman. Daarna tekende zich een nieuwe lijn af, waarbij het Hof in de grondwet vooral de noodzaak las om de rechten van het individu te beschermen. Deze ontwikkeling kon als democratisch worden toegejuicht.⁴ Dat speelde de zwarten die voor gelijke rechten stredden in de kaart. Over de relatie tussen het Hooggerechtshof en de burgerrechtenbeweging schreef Martin Luther King: "Desegregation will break down the legal barriers, and bring men together physically. But something must happen so to touch the hearts and souls of men that they will come together...Only through nonviolence can this goal be attained."⁵ De geweldloze beweging moest de harten bijeen brengen nadat de rechters de juridische mogelijkheid daarvoor hadden gecreëerd. Het eerste moet hier buiten beschouwing blijven; de aandacht gaat nu uit naar de rol van de rechters. Het gaat hierbij om de vraag, welke van de twee begrippen het best de houding van het Hof ten aanzien van de Amerikaanse zwarten weergeeft: Bescherming of bedreiging, vriend of vijand? Die vraag is relevant, omdat het Hooggerechtshof zo'n belangrijke plaats inneemt in de Amerikaanse samenleving - al zijn de rechters niet zo Almachtig als de "verheugde zwarte"

in 1956 veronderstelde.

DE RECHTERS EN ROOSEVELT

In 1937 kwam een einde aan een periode, waarin het Hooggerechtshof het "judicial activism" met overgave had bedreven. In hun zorg om het recht op eigendom verklaarden de "Nine Old Men" keer op keer de "New Deal"-wetgeving van president Roosevelt ongrondwettig. Roosevelt wilde zijn greep op het Hof daarom verstevigen, en diende een wetsvoorstel in waarbij de president in de praktijk de gelegenheid kreeg om meer rechters te benoemen. Het Congres aanvaardde het voorstel niet, maar de rechters gingen geschrokken overstag en lieten de New Deal-wetten verder grotendeels ongemoeid. Deze draai werd alom als een "judicial revolution" gezien. Na 1937 kon Roosevelt op de normale manier enige rechters benoemen. Zij konden gelden als ideologische New Dealers, beheerst door de geest van de nieuwe tijd.⁶

Zij moesten in de geest van de New Deal een nieuwe rol vinden. De aandacht van het Hof verplaatste zich van economische wetgeving naar het terrein van de burgerrechten. Bepaalde clauses en amendementen van de grondwet (vooral het Veertiende Amendement) werden in het voordeel van het individu uitgelegd. Vrijheid van meningsuiting, geloofsvrijheid en rassengelijkheid werden zo bevorderd. De eerste tekenen van de nieuwe koers werden na 1937 zichtbaar. Zo werd bijvoorbeeld een voorzichtige stap gezet op weg naar gelijk onderwijs voor blank en zwart. Met de "Plessy v. Ferguson"-uitspraak had het Hof in 1896 bepaald dat voorzieningen voor beide groepen "seperate but equal" moesten zijn; in 1938 werd de noodzaak van werkelijke "equality" benadrukt. Omdat de staat Missouri geen gelijke onderwijsfaciliteiten aan blank en zwart bood, moest een zwarte tot de blanke Missouri Law School worden toegelaten.⁷

Het is duidelijk dat rechters van het Hof niet tot uitspraken komen in eenzame afzondering, met alleen aandacht voor de grondwet. Het besef dat de samenleving invloed uitoefent op de rechters was met de school van het "legal realism" in de jaren dertig doorgebroken. Erkend werd dat de rechters kinderen van hun tijd waren. Nieuwe uitspraken kwamen niet alleen tot stand door de luimen van nieuw benoemde individuen, maar werden ook beïnvloed door veranderingen in de maatschappij. Op het ge-

bied van de rassengelijkheid waren die veranderingen in de jaren dertig zeker waarneembaar.

INVLOED OP HET HOF

De verlangens van de Amerikaanse zwarten werden in de jaren twintig en dertig steeds meer verwoord door organisaties als de Urban League en de National Association for the Advancement of Colored People, kortweg NAACP. Sedert 1930 voerde de NAACP een goed gecoördineerde campagne tegen discriminatie op allerlei gebied. Alle belangrijke zaken over rassenkwesties die door het Hof werden behandeld, waren aangespannen door cliënten van de NAACP. De organisatie begreep goed dat de nieuwe rechters na 1937 van koers veranderden. Door daarop in te spelen speelde de NAACP een belangrijke rol in de nieuwe koers van het Hof.

De keuze voor de burgerrechten als het voornaamste arbeidsterrein werd ook ingegeven door de internationale situatie. In de Tweede Wereldoorlog afficheerden de VS zich als grootste democratische natie, strijdend tegen een racistische dictatuur. Dat maakte het land echter pijnlijk kwetsbaar voor beschuldigingen over misstanden in eigen huis. Vervolgens bracht de afkeer van de totalitaire trekken van de USSR een golf van fel anti-communisme teweeg; het Hoogerechtshof moest voorkomen dat oude rechten en vrijheden, verankerd in de Grondwet, hierdoor in gevaar kwamen. Na 1945 kwam het prestige van de VS als leider van de vrije wereld in het geding. Hoe kon Amerika klinkende verklaringen aan de oprichting van de Verenigde Naties wijden en dekolonisatie toejuichen, terwijl thuis de rassenscheiding werd volgehouden? Het werd na de oorlog steeds moeilijker om dit dilemma te negeren.

De houding van de rechters na 1937 was daarom zo belangrijk voor de zwarten, omdat de andere twee federale machten passief bleven. Pas in 1957 kwam het Congres aarzelend met een Wet op de Burgerrechten. Ook de president begaf zich zo min mogelijk op het gladde ijs van de rassengelijkheid. Zo bleef alleen het Hoogerechtshof als toevluchtsoord over.

Het Hof werd dus niet alleen door de persoonlijke overtuigingen van de nieuwe rechters tot bescherming van de burgerrechten gebracht; ook de veranderende binnenlandse situatie en de nieuwe internationale positie maakten de nieuwe koers na 1937 "...less a matter of deliberate choice than the predictable response to the wave of history."⁸

Het nieuwe constitutionele tijdperk werd door de Hoge Rechters aarzelend ingeluid. Zo kwam het Hof vaak tot verdeelde uitspraken. Het meest doortastend waren de rechters echter juist in de bescherming van de zwarten; daarover bestond nog de grootste eensgezindheid. Hoewel onder opperrechter Harlan F. Stone (1941-1946) geen enkel "judicial activism" te bespeuren viel, werden zwarten in de rechtbanken vaker in het gelijk gesteld. In 1944 werden bijvoorbeeld in Texas de "white primaries" ongrondwettig verklaard; zwarten mochten niet meer van de Democratische voorverkiezingen worden uitgesloten.

Versplinterde uitspraken en rechterlijke terughoudendheid bepaalden het beeld in de jaren dat Fred Vinson opperrechter was (1946-1953). Het Vinson-Hof gaf meer dan zijn voorganger ruimte voor vervolging van subversieve elementen. De Korea-oorlog maakte de druk van de Koude Oorlogshysterie heel groot. Trumans benoeming van Burton, Clark en Minton gaf het Hof ook een meer behoudend karakter. Daarbij kwam nog de grote invloed van Felix Frankfurter, die in 1939 tot het Hof was toegetreden en sindsdien met volle overtuiging de koers van "judicial restraint" bepleitte.

Toch was dit ook de periode waarin de aanval op rassenscheiding echt op gang begon te komen. Het Hof gelastte verschillende staten om zwarten toe te laten tot blanke universiteiten, omdat deze mensen anders geen gelijkwaardig onderwijs konden volgen. "Seperate but equal" bleef daarmee de leus, maar de doctrine werd langzaam uitgehold. In 1950 werd zelfs op rechtstreekse verwerping ervan aangedrongen door de federale overheid. In dat jaar besliste het Hof dat een zwarte in Texas tot de blanke rechtenfaculteit moest worden toegelaten omdat de zwarte universiteit, inderhaast uit de grond gestampt, onvoldoende was toegerust. In een "brief" (een soort verzoekschrift van niet direct belanghebbenden, die toch hun mening over de zaak willen geven) bij deze zaak stelde de federale regering: "Racial segregation is itself a manifestation of inequality and discrimination...The 'seperate but equal' theory of Plessy v. Ferguson is wrong as a matter of law, history and policy. The

U.S....urges the Court to repudiate the 'seperate but equal' doctrine..."¹⁰
Ook op het gebied van huisvesting werd een uitspraak gedaan. In 1947 werd bepaald dat wooncontracten met discriminerende clausules op zichzelf niet ongrondwettig waren; wie zich voor een rechtbank op deze contracten beriep, handelde echter wél in strijd met de grondwet.

Zo verbeterde een verdeeld Hof met een terughoudende opperrechter Vinson toch de positie der zwarten.

BROWN V. BOARD OF EDUCATION

Het Hooggerechtshof hield met zijn uitspraken de deur uitnodigend open voor zwarten, die een proces wilden voeren tegen rassenscheiding in het onderwijs. Het Hof nam vijf zaken samen, die sedert 1951 met steun van de NAACP waren aangespannen. Hierover wilden de rechters één principiële uitspraak doen, maar verdeeldheid onderling maakte een snelle, unanieme beslissing onmogelijk. Toen opperrechter Vinson op 8 september 1953 onverwachts overleed, waren de zaken nog in behandeling. Oud-gouverneur van Californië Earl Warren volgde Vinson op. Hij sprak bij interne beraadslagingen in december 1953 zijn mening uit: "I don't see how in this day and age we can set any group apart from the rest and say that they are not entitled to exactly the same treatment as all others. To do so would be contrary to the 13th, 14th and 15th Amendments. They were intended to make the slaves equal with all others. Personnaly I can't see how today we can justify segregation based solely on race... ..My instincts and feelings would lead me to say that, in these cases, we should abolish the practice of segregation in the public schools - but in a tolerant way."¹¹.

De overeenkomst tussen deze uitspraken en de uiteindelijke beslissing in "Brown v. Board of Education" op 17 mei 1954 is frappant. Warren bleek bereid om "Plessy v. Ferguson" rechtstreeks aan te vallen, maar het Zuiden zou de gelegenheid krijgen om zich langzaam aan te passen. Dat bracht de aarzelende rechters Jackson, Clark en Reed - de laatste twee waren zuiderlingen - aan de kant van de meerderheid. Unaniem stelde het Hof dat "all seperate educational facilities are inherently unequal". Dit werd met beschouwingen over de functie van het onderwijs in modern Amerika en met verwijzingen naar sociologische literatuur ondersteund, zoals ook Earl Warren instincten en gevoelens minstens zo zwaar liet

wegen als zuiver grondwettelijke argumenten. Warrens "tolerant way" kwam ook terug in de tweede uitspraak over deze zaak in mei 1955. Daar werd gesteld dat desegregatie van het onderwijs in het Zuiden met "all deliberate speed" moest gebeuren; een duidelijke echo van Warrens ideeën.

Het beeld van een Warren die kwam, zag en overwon is misschien wat overdreven, maar zijn houding is doorslaggevend geweest. Het belang van de uitspraken onder Vinson hoeft daarmee helemaal niet ontkend te worden. De verdeeldheid van het Vinson-Hof maakte effectieve invloed van de zittende rechters op hun kersverse leider onmogelijk, zodat de wil van Warren wet werd.

'ALL DELIBERATE SPEED'

Martin Luther King juichte in zijn boek "Stride toward freedom" dat 17 mei 1954 een einde betekende van de lange nacht van de gedwongen rassenscheiding.¹² Met de haast-u-langzaam formule van mei 1955 stelde het Hof het ochtendgloren van de integratie nog wat uit. In de opinie had Warren ferm geschreven: "It should go without saying that the vitality of these constitutional principles cannot be allowed to yield simply because of disagreement with them."¹³ Het duurde echter jaren voordat deze klare taal ook in duidelijke uitspraken tot uiting zou komen. Jarenlang werden onderwijszaken nauwelijks door het Hof gehoord; het Zuiden kon zijn eigen gang gaan en dus kwam van desegregatie weinig terecht. De NAACP wees erop dat het Hof in mei 1954 de grondwettige rechten van de zwarten had erkend; deze rechten zijn "personel and present", toekenning ervan kon geen uitstel lijden. Geleidelijkheid voorkwam geen ellende, zij was er juist de oorzaak van.

Maar het Hof stond alleen. President Eisenhower was ervan overtuigd dat het juist was om passief te blijven, getuige zijn uitspraak: "I don't believe you can change the hearts of men with laws or decisions."¹⁴ Ook het Congres zag werkeloos toe hoe het Zuiden soms openlijk de uitspraak van het Hof in de wind sloeg. Vierennegentig zuidelijke Congresleden schaarden zich achter een resolutie van senator Sam Evin. Daarin werd de bemoeienis van de rechters met de uitstekende rassenverhoudingen¹⁵ in het Zuiden veroordeeld, en werd wettig verzet tegen de uitspraak aangekondigd. Heel het Zuiden reageerde erg grimmig; de "deliberate speed"

formule was daarom misschien toch verstandig: "gradualism is all you'll get. History, like nature knows no jumps. Except the jump backward, may be."¹⁵

DE RECHTERS EN HET ZUIDEN

Het Zuiden deed alles om 'de sprong achterwaarts' te maken. De 'grensstaten' zoals Kansas, Missouri en Kentucky waren nog wel tot medewerking bereid, maar het diepe Zuiden (Louisiana, Mississippi, Alabama, Georgia, Virginia) was in opstand. Openlijk verzet in Virginia werd door een federale districtsrechtbank in 1959 ongrondwettig verklaard: deze staat mocht geen fondsen onthouden aan openbare scholen die met integratie waren begonnen. Ogenschijnlijk gaf het Zuiden vervolgens toe, maar in feite werd "Brown" overal ontdoken. Openbare scholen gingen in particuliere handen over. Onderwijsdistricten werden zó ingedeeld dat rassenscheiding de facto bleef bestaan. Locale schoolautoriteiten kregen de opdracht om plaatsingsschema's voor leerlingen op te stellen. Zo werd integratie op een pseudo-legale manier verhinderd. Het Hooggerichtshof schonk tussen 1955 en 1963 geen enkele aandacht aan de 'pupil placements' praktijken.

Hoe kwam dat? In de eerste plaats was het voor zwarten in het Zuiden lastig om tegen dit optreden een proces aan te spannen; meestal moesten ze zich door eindeloze administratieve procedures heenworstelen. De tegenstribbelende medewerking van het Zuiden was voor het Hof moeilijker door te prikken dan openlijk verzet. De rechters zagen bovendien hun gelijk bevestigd: de rauwe blanke reactie op het integratieschema van de Central High School in Little Rock, Arkansas leek het bewijs dat alleen een voorzichtige desegregatiepolitiek succes kon hebben. Met tegenzin zag het Hof zich in 1958 gedwongen om een vertraging van de desegregatie in Little Rock te verbieden. Het obstinate gedrag van gouverneur Faubus liet de rechters geen andere keus.

De unanimiteit van "Brown" was bovendien niet permanent. Het Hof werd inwendig verscheurd door de tegenstelling tussen Hugo Black, de 'ideologische New Dealer' die een koers van "judicial activism" voorstond, en Felix Frankfurter. Stone en Vinson hadden met respect geluisterd naar diens pleidooien voor terughoudendheid; nu probeerde hij Earl Warren voor zijn visie te winnen, hetgeen aanvankelijk ook leek te

Tukken. Pas na enige jaren koos Warren voor het activisme van Black, zodat het Hof niet meteen gedeceideerd ingreep als integratie werd ont-doken. Dan had Warren in feite nog het geluk dat hij van de felle tegen-stelling tussen Black en Robert Jackson niet veel hinder had gehad, om-dat Jackson, een trouw Frankfurter-aanhanger, in 1954 was overleden.

Om deze redenen merkten zwarten schoolkinderen in het Zuiden weinig van de gevolgen van 'Brown'. In Mississippi, South Carolina en Alabama was in 1962 geen enkele neger te vinden op blanke scholen en universi-teiten. Slechts 2,3% van de zuidelijke schoolgaande zwarten volgde in 1964 onderwijs in geïntegreerde scholen. In de 10 jaren na 'Brown' faalde het Hof dus bij het leiding geven aan desegregatie in het zuiden.

De rechters moesten zelf ook constateren dat hun geduld niet beloond werd. In 1963 begonnen ze duidelijk te maken dat de toestand moest ver-anderen.

In Knoxville, Tennessee werd een plaatsingsschema ongrondwettig ver-klaard waarbij kinderen naar school mochten waar hun bevolkingsgroep in de meerderheid was. Dat zou de integratie vrijwel onmogelijk hebben ge-maakt. Een andere uitspraak luidde dat de zwarten niet eerst allerlei administratieve procedures hoefden te doorlopen alvorens naar een recht-bank te stappen. Sluiting van scholen in een district in Virginia, die met integratie werden 'bedreigd', werd ongrondwettig verklaard in 1964. Black schreef in de opinie: "There has been entirely too much delibera-tion and not enough speed." In een andere zaak stelde rechter Goldberg: "Brown never contemplated that the concept of 'deliberate speed' would countenance indefinite delay in elimination of racial barriers in schools." Discriminatie bij het aanstellen van leraren werd in 1965 on-grondwettig verklaard. De rechters waren dus alsnog in actie gekomen toen zuidelijk verzet aanhield. Daarbij zal het vertrek van Frankfurter in 1962 ook zijn invloed gehad hebben.¹⁶

DE VIJAND VAN DE ZWARTEN?

Voornoemde uitspraken konden niet wegnemen, dat het Hof de rassenschei-ding in het zuidelijk onderwijs lange tijd ongemoeid had gelaten. Het had de onderwijssector de sleutel tot integratie genoemd, en die sleutel vervolgens ongebruikt laten liggen. De rechters hadden hun beschermeling

in de steek gelaten; voor veel zwarten was dat een zware teleurstelling. Een goed voorbeeld van die vervreemding en bitterheid vormt Lewis Steel, die in 1968 uit de NAACP werd gezet vanwege zijn felle kritiek op het Hof. De hoge rechters waren volgens hem de vijanden van de Amerikaanse zwarte, en hadden daarom alleen de allerergste vormen van discriminatie ongrondwettig verklaard. In 1954 nam het Hof de natie niet op sleeptouw, integendeel: "The school desegregation case did little more than bring the Court up to date."¹⁷ Wanneer het Hof blanke belangen in gevaar ziet komen zal het altijd halt houden, aldus Steel. De verbitterde zwarten die zich achter de roep om 'Black Power' schaarden, waren in integratiepogingen niet meer geïnteresseerd, ongeacht het tempo. De uitspraken van het Hof waren voor hen niet belangrijk, want het bleven blanke rechters. Samenwerking met blanken was niet langer gewenst.

Zo rijst een beeld van negen rechters die na 1954 zwart Amerika weer aan zijn lot overlieten; de vijand der zwarten toonde weer zijn ware gezicht. Dat beeld klopt niet. Het onderwijs was natuurlijk niet de enige sector waar het Hof uitspraken over deed. De beslissing over het busvervoer in Montgomery is al genoemd. Discriminatie in openbare gelegenheden werd ongrondwettig verklaard, en in verschillende zaken werd de term 'openbaar' uitgebreid. Zuidelijke aanvallen op de NAACP werden door het Hof afgeslagen: de organisatie hoefde niet te voldoen aan de eis van verschillende staten om ledenlijsten te publiceren. Het werd in sommige staten aan instanties die geen direct belang hadden bij een proces verboden om verdachten te verdedigen en hun kosten te betalen. Ook hier kwam het Hof tussenbeide en werd de NAACP beschermd.

De gang langs de rechtbanken duurde veel zwarten te lang, hetgeen in Montgomery al was gebleken. CORE, SCLC en SNCC voerden directe actie om rassenscheiding in het zuiden aan de kaak te stellen. Hun 'sit-ins' en 'freedom rides' werden aangepakt met veroordelingen wegens verstoring van de openbare orde of huisvredebreuk; het Hof verklaarde deze veroordelingen ongrondwettig en gaf zo directe steun aan de zwarte demonstranten.

Dit waren uitspraken van een Hoogerechtshof dat met overgave de weg van 'judicial activism' was ingeslagen, niet het pad van de terughoudendheid. Omdat dit evenzeer gold voor zaken over vrijheid van meningsuiting en subversie als voor uitspraken over rassengelijkheid, kregen de

rechters een vloedgolf van kritiek over zich heen. Deze kritiek richtte haar pijlen op zowel doelstellingen als juridische methoden van het Hof. De oppositie van zuidelijke gouverneurs, Congresleden en lokale schoolautoriteiten is al vermeld. Zij keerden zich tegen het te bereiken doel -integratie- en werden daarin bijgevallen door een bonte stoet van conservatieve belangengroepen. De 'Daughters of the American Revolution' en het 'American Legion' gingen te keer tegen de kwade genius Earl Warren, en de radicaal-rechtse 'John Birch Society' voerde zelfs een campagne "to Impeach Earl Warren".

De methoden van het Hof werden kritisch benaderd door juristen, die vonden dat de rechters wel wat al te hard van stapel liepen en daarbij precedenten aan hun laars laptten, uitspraken slecht fundeerden of passages in de grondwet wat al te ruimhartig uitlegden in het voordeel van het individu.

De kritiek uit het Congres was eigenlijk het grootste gevaar, omdat alleen de wetgevende macht de wetten kon aannemen die de werking van het Hof kunnen veranderen. In 1957 kwam er zo'n aanval toen het Hof op 17 juni een aantal uitspraken deed waarbij 'subversieve elementen' gelijk kregen. Deze 'Red Monday' schoot vele Congresleden in het verkeerde keelgat. Er werd een wetsontwerp ingediend, de Jenner-Butler Bill, dat de jurisdictie van het Hof moest beperken. Het voorstel werd niet aangenomen, maar het was een waarschuwing aan de rechters dat het Congres geen onbeperkt 'judicial activism' kon accepteren.¹⁸

Het duurde nog tot 1964 voordat de stemming in het congres werkelijk was omgeslagen. Met de wet op de Burgerrechten deed het Congres een kleine stap. Toch was die stap belangrijk omdat zo'n wet in tientallen jaren niet was aangenomen. Toen Lyndon Johnson er in 1964 in slaagde om zijn wet op de Burgerrechten door Huis en Senaat te krijgen, was het Congres het Hof eindelijk bijgevallen in federale bescherming van de zwarten. Met de Voting Right Act van 1964 werd die bijval nog eens bevestigd. President en Congres waren eindelijk aan de zijde van het Hof.

Gezien de uitspraken die op allerlei gebied in het voordeel van zwarten uitviel, en gelet op de felle kritiek die het Hof daarbij van conservatieve zijde ontmoette, kan het beeld van het afwachtende Hof niet overeindblijven. Maar om terug te komen op het onderwijs, daar waren in het midden van de jaren zestig nog geen beslissende successen geboekt. Ook Martin Luther King toonde zich daarover teleurgesteld. Hij was zich

in de loop der jaren radicaler op gaan stellen: kleine aanpassingen in de samenleving vond hij niet langer voldoende, er waren ingrijpende veranderingen nodig op sociaal-economisch terrein. Het werk van de rechters viel onder het hoofdstuk 'kleine aanpassingen' en was dus onvoldoende. King moest in 1967 constateren dat de 'Brown'-beslissing geen geschiedenis had gemaakt, omdat zij niet was uitgevoerd. Het Hof had zijn aanvankelijke moed niet volgehouden, aldus King; het was bij een verklaring gebleven. Misschien was King's houding minder het gevolg van de passiviteit der rechters dan van zijn eigen radicalisering.

In 1968 bleek namelijk het geduld van het Hof definitief ten einde. Onderwijsschema's in Virginia waarbij de ouders de vrije keus werd gelaten over de plaatsing van hun kind werden ongrondwettig verklaard. Voortaan zou niet meer gelet worden op goed bedoelingen maar op echte resultaten. Schoolautoriteiten waren voortaan verplicht om integratie actief te bevorderen. In enkele jaren scheurde het zuidelijk onderwijssysteem eindelijk open. In 1969 verliet Earl Warren als levende legende het Hooggerichtshof; drie jaar later volgde 44% van zwarte schoolkinderen in het zuiden onderwijs op 'blanke' scholen. Hoewel dit een 'white flight' naar blanke voorsteden en privé scholen tot gevolg had, zette de desegregatie in het onderwijs eindelijk door.¹⁹

DE JAREN ZEVENTIG

Het integratieproces was dus in volle gang toen de door Nixon benoemde Warren Burger opperrechter werd. Hij had de naam conservatiever te zijn dan zijn voorganger; in 1971 noemde hij in een interview met de New York Times hervormingen niet de taak van een rechtbank. De uitspraken van het Hof in de jaren zeventig werden voorzichtiger en meer verdeeld. Gedeeltelijk kwam dat door de benoeming van nieuwe rechters; Nixon kreeg de gelegenheid vier benoemingen te doen, zodat de kleur van het hele Hof meer behoudend werd. In 1971 verdween bovendien Hugo Black van het toneel.

Het karakter van de behandelde zaken was echter ook veranderd. Min of meer eenvoudige principiële uitspraken over grondwettige rechten werden niet meer verlangd; Het Burgerhof moest uitspraken doen over zeer ingewikkelde integratieschema's voor enorme schooldistricten. Het door velen verafschuwde, 'verplichte' 'busing'-systeem moest werkelijke integratie

afdwingen. Dit werd door het Hof bevolen in 1970. Kinderen gingen per bus naar school in verder weg gelegen wijken, zodat de scholen overal werkelijk gemengd konden worden. Hiermee toonde Burger zich bereid om het werk van Warren voort te zetten, maar toch werd een meer conservatieve trend zichtbaar. In 1974 stelde het Hof, dat de voorsteden van Detroit niet betrokken hoefde te worden bij integratieschema's van de stad zelf. In praktijk betekende dat, dat de voorsteden onbedreigd blank konden blijven. Het Hof achtte zich dus niet bevoegd om al te veel in te grijpen in de samenleving. Deze wifelende houding kwam ook tot uiting in de beoordeling van positieve discriminatie. In 1978 protesteerde een blanke tegen bevoordeling van kleurlingen bij toelating tot de universiteit van Californië. Het Hooggerechtshof keurde positieve discriminatie bij toelating tot de universiteit af, maar de factor bevolkingsgroep mocht wel worden meegewogen. Dit was de terughoudende uitspraak van een verdeeld Hof; de meerderheid bestond maar uit 5 rechters. Daarmee kon de houding der rechters model staan voor de houding van het Burger-Hof als geheel.

EPILOOG: EEN GELEIDELIJKE REVOLUTIE²¹

Algemeen wordt 'Brown' gezien als het begin van veranderingen in de rassenkwestie, een grote sprong voorwaarts, een startschot voor de burgerrechtenbeweging. Zeker werd in deze uitspraak rassenscheiding voor het eerst rechtstreeks aangevallen, en werd principieel gekozen voor integratie in het onderwijs. Dat was nieuw na voorgaande beslissingen. Maar een radicale breuk betekende 17 mei 1954 toch ook weer niet. Al vanaf de 'constitutionele revolutie' van 1937 was het Hof bezig een nieuw terrein te vinden. Door de grondwet meer en meer te gebruiken als grondslag voor de verdediging van het individu, werd het terrein van de burgerrechten betreden. De persoonlijke overtuiging van de rechters, die hun geestelijke wortels in de New Deal hadden, waren hier de oorzaak van; Maar ieder Hof zou beïnvloed zijn door de ontwikkelingen binnen en buiten de grenzen. De zwarte bevolking kreeg de NAACP als gedreven pleitbezorger en voerde zo de druk op het Hof op. Het schrikbeeld van Nazi-Duitsland en de angst voor de Sovjet-Unie maakten de Verenigde staten attent op misstanden binnen de eigen grenzen. De Tweede Wereldoorlog bracht een nieuwe, leidende positie. De hele

wereld keek naar Amerika. Vooral de ex-koloniën zagen dan toestanden die niet pasten bij een vrij democratisch land. De burgerrechten kregen dus voorrang, maar aanvankelijk ging dat met aarzeling gepaard die pas in 1954 werd overwonnen. Toen het Hof vervolgens het zuiden de kans gaf om nog wat te wennen aan de tijdgeest waar de rechters zelf al van doordrongen waren, bracht dat verbittering. Toch kan niet gezegd worden dat het Hof werkeloos bleef toezien hoe de zwarte burgerrechtenbeweging het vuile werk opknapte. Met een stortvloed van uitspraken in het voordeel van zwarte individuen en organisaties bewees het Hof dat het de burgerrechten werkelijk was toegedaan. Het kreeg dan ook harde, conservatieve kritiek te verduren. Daarbij werd het Hof lange tijd niet gesteund door Congres of president. Misschien kan de stelling verdedigd worden dat deze twee federale machten de eisen van zwart Amerika pas honoreerden, toen de acties voor gelijke burgerrechten met geweld gepaard gingen. Zo'n gewelddadige impuls heeft Hoogerechtshof niet nodig gehad. De rechters wisten vreedzame veranderingen te bewerken die meer ellende voorkwamen dan veroorzaakten: een geleidelijke revolutie. Daarvan profiteerde de burgerrechtenbeweging in grote mate; de rechters hielpen de demonstranten in hun vreedzaam verzet. Hun uitspraken brachten de zwarten in een nieuwe positie met nieuwe mogelijkheden, Het Hof toonde zich dus niet de vijand van zwart Amerika; de zwarten vonden in Earl Warren en zijn Hof wel degelijk een beschermheer.

Die bescherming kon niet perfect zijn. De keerzijde van de geleidelijke revolutie was de verstrikking in schooldistricten, administratie procedures, 'busing' en schema's voor positieve discriminatie die door een verdeeld Hof aarzelend werden beoordeeld. Want hoewel het Hof Burger de grote uitspraken van Earl Warren niet heeft herroepen, is het elan van de activistische Warren-tijd toch ver te zoeken. Vooral de laatste jaren lijkt het Hof in toenemende mate conservatief te zijn geworden: de revolutie overboord en de geleidelijkheid tot leidraad verheven. De opmerking van Harry Blackmun, door Nixon benoemd, dat hij de 'liberal' van het Hof geworden is, is veelzeggend. Reagans enige benoeming tot dusver, Sandra O'Conner, is volgens Blackmun hard op weg de meest conservatieve rechter van het Hof te worden. Begin 1985 zijn 5 van de 9 rechters 76 jaar of ouder. Reagans conservatisme kan zijn stempel op het Hof drukken als de herkozen republikein inderdaad

5 benoemingen mag doen. Een rechtbank heeft rekening te houden met wat de voorgangers als precedent hebben achtergelaten, de uitspraken van het Warren-Hof zullen dus niet zomaar worden ontmanteld. Ook is de invloed van de president op een nieuwe rechter niet altijd zo direct als wel wordt aangenomen. Bovendien is in de Senaat, die Reagans voordrachten moet goedkeuren, de republikeinse meerderheid verkleind en de conservatieve inslag verminderd. Maar of het Hof van de jaren tachtig een nieuwe Martin Luther King zou ondersteunen, mag worden betwijfeld.

G. BIJL DE VROE

NOTEN:

1. M.L. King, Stride toward freedom (Londen 1959), 154
2. Ibidem
3. B. Rustin, Strategies for freedom (New York 1976), 34
4. Discussie over het karakter van het Hof o.a. in L.W. Levy (ed.), Judicial review and the Supreme Court, (New York 1967); de verschillende perioden besproken door R.G. McCloskey, The modern S.C., (Cambridge, Mass. 1972), en The American S.C., (Chicago 1971)
5. M.L. King, Stride toward freedom, 210
6. A. Lammers, Franklin D. Roosevelt, de rechters en de Democraten 1936-1938, (Meppel 1977). Zie ook de genoemde werken van R.G. McCloskey.
7. Het gaat hier om de zaak Missouri ex. rel. Gaines v. Canada (1938) Zie verder M.J.C. Vile, Politics in the USA (3e ed., Londen 1983), 227-229. Ook A.T. Mason, The S.C. from Taft to Warren, (2e ed., Baton Rouge 1968).
8. Loren Miller, The Petitioners, (New York 1966) beschrijft de inspanningen van de NAACP. Factoren die van invloed waren worden o.a. genoemd door J.W. Schulte Nordholt, In de schaduw van een groot licht (Deventer 1971), 49. Het citaat is van McCloskey, The American S.C. 226
9. Zie voor deze periode het bovengenoemde werk van A.T. Mason; ook H.W. Pritchett, The Vinson Court and civil liberties, (2e ed. Chicago 1966). De verschillende zaken zijn resp. Smith v. Allwright (1944), Sipuel v. Board of Regents (1948), McLaurin v. Oklahoma State Regents (1950), Sweatt v. Painter (1950) en Shelley v. Kramer (1947).
10. W.H. Hastie, 'Toward an equalitarian legal order' in The Annals of the American Academy of political and social science, (vol. 407, mei 1973), 30
11. B. Schwartz, Super Chief. Earl Warren and his S.C., (New York 1983) 86-87
12. M.L. King, Stride toward Freedom, 181
13. Geciteerd in J.H. Wilkinson III, From Brown to Bakke. The S.C. and school integration 1954-1978. (New York 1979), 66. Dit boek biedt een goed overzicht van de onderwijsperikelen na 'Brown'. De

- zaak zelf wordt behandeld in B.M. Ziegler (ed), Desegregation and the S.C. (Boston 1959)
14. Wilkinson, Brown to Bakke, 76
 15. Ibidem, 68-69
 16. De Little Rock-zaak is Cooper v. Aaron (1958). Over de rechters en het zuiden is veel te vinden in de boeken van Schwartz en Wilkinson III. De bedoelde zaken zijn resp.: Goss v. Board of Education (1963) Griffin v. County School Board (1964), Watson v. City of Memphis (1963) en Bradley v. Richmond School Board (1965)
 17. De kritiek van Lewis Steel is opgenomen in L.W. Levy (ed), The S.C. under Earl Warren, (New York 1972)
 18. Kritiek op het Hof wordt o.a. opgesomd on C.M. Lytle, The Warren Court and its critics, (tucson 1968)
 19. Kings opmerkingen in Waar gaan wij heen? Chaos of gemeenschap? (Arnhem 1968), 19 en 92. De beslissende zaak was Green v. County School Board (1969)
 20. De bedoelde zaken zijn resp. Swann v. Charlotte Mecklenburg (1970) en Milliken v. Bradley (1974), tenslotte Bakke v. University of California (1978), allen beschreven bij Wilkinson III
 21. Deze epiloog is gebaseerd op berichten in New York Times (17 mei 1984), NRC Handelsblad (28 oktober 1984) en International Herald Tribune (21 september, 2 en 22 oktober en 13 november 1984)